

Recykling w literaturze – kultura z odzysku

Prezentowany numer „Tekstualiów” otwieramy definicją recyklingu sformułowaną przez Grzegorza Grochowskiego:

„Recykling (dosłownie: wprowadzanie czegoś z powrotem do obiegu) jest powszechnie definiowany jako proces utylizacji zużytych materiałów, etykietowania ich i ponownego wykorzystania, który służy jako sposób przekształcania odpadów w nowe przedmioty. Celem tej praktyki jest ograniczenie zużycia zasobów naturalnych i zmniejszenie ilości odpadów wytwarzanych przez człowieka”.

Stanowi ona punkt wyjścia do dyskusji nad przedmiotem recyklingu, procesami zachodzącymi w kulturze i sztuce, przemianą gatunków i motywów oraz rolą, jaką wśród tych zjawisk odgrywa pojęcie tradycji. Wcześniej warto jednak poświęcić kilka słów książce *Recycling in Literature and Culture*¹, z której oryginalnie pochodzi, przełożony dla „Tekstualiów” przez Julię Nieznańską, cytat z artykułu Grochowskiego *Krytyczny przegląd literatury na temat recyklingu*.

Polsko-bułgarska monografia poświęcona została różnym manifestacjom recyklingu. Autorzy wskazują w niej na jeden z ważniejszych problemów współczesnej cywilizacji, zestawiając go z analogicznymi zjawiskami, które zachodzą obecnie, lecz zakorzenione są głęboko w historii literatury i sztuki. Poddany metaforyzacji termin „recykling” staje się domeną pojęciową dla całego pola semantycznego obejmującego takie realizacje, jak „śmieci”, „odpadki” czy „resztki”, na co we wstępie do tomu zwraca uwagę jego redaktorka Teresa Dobrzyńska. W prezentowanym numerze „Tekstualiów” koncepcja ta reprezentowana jest przez metafory „utylizacji”, „kosza na zmieszane” czy „ekskrementów”.

Jak głęboko sięgają korzenie refleksji na temat recyklingu, zapowiada artykuł Reginy Koychevej o kulturze bizantyjsko-słowiańskiego średniowiecza. Autorka łączy w nim współczesne znaczenie pojęcia z jednym z najważniejszych dogmatów chrześcijaństwa – zmartwychwstaniem Chrystusa, już rozważania Tertuliana na temat rezurekcji ciał i obiegu materii charakteryzując jako jedną z odmian recyklingu. W tym ujęciu cmentarze zamieniają się w składowiska materii organicznej, ponieważ, według Ojców Kościoła, nawet jeśli ciało uległo rozkładowi, jego cząstki elementarne nadal pozostają w przyrodzie, a Bóg jest tym, który ponownie zgromadzi je na końcu czasów.

¹ *Recycling in Literature and Culture*, red. Teresa Dobrzyńska, Raya Kuncheva (Sofia: IBL PAN i IL BAN, Izd. Centr Bojan Penev, 2021).

Takie ujęcie różni chrześcijaństwo i judaizm od religii wyznających reinkarnację duszy, która zamieszkuje ponownie w nowym ciele.

W tomie oprócz kilku tekstów sytuujących wykorzystanie idei recyklingu w historii literatury, kultury czy kina znajdują się także ujęcia teoretyczne. Andrey Tashev w artykule *Auto-recycling in Literature: Motives and Effects* podejmuje namysł nad kwestią autorecyklingu, czyli powrotu twórcy do swoich dawnych dzieł, motywów czy wątków, przetworzenia ich i ponownego opublikowania. Wymienia wśród nich: przedrukowywanie własnych utworów bez zmian, ponowny druk po wprowadzeniu zmian, modyfikowanie dzieł, które następnie stają się częścią dłuższych tekstów, lub odwrotny proces – fragmenty publikowane są jako oddzielne dzieła – oraz autorecyklিং postaci, motywów lub wątków, ilustrując każdy z tych rodzajów przykładami z literatury bułgarskiej i światowej. Na gruncie polskim wspomnieć można w tym kontekście choćby o praktykowanym przez Tadeusza Różewicza „poprawianiu” własnych utworów podczas czytania na spotkaniach autorskich².

W monografii nawiązuje do poety także Teresa Dobrzyńska w tekście *Recycling Abuse: Tadeusz Różewicz's Bitter Remarks on Contemporary Civilisation Practices in His Poem „The Recycling”*, analizując różne przejawy recyklingu, które Różewicz wykorzystuje we własnej twórczości. Pozwalają one odstąpić ciemne strony współczesnej cywilizacji, która zmienia status przedmiotów, pozbawiając je pierwotnej wartości lub używając ponownie pod pozorem utylitarysty, czego przykłady to wykorzystywanie embrionów do produkcji kosmetyków czy inspirowanie się przez projektantów mody ubraniami więziennymi ofiar obozów koncentracyjnych. Autorka pokazuje, jak metafora recyklingu, wprowadzona przez Różewicza w celu wyjaśniania znaczenia różnych praktyk, odnosi się do jego działań tekstotwórczych.

W prezentowanym numerze „Tekstualiów” autorzy i autorki skupiają się przede wszystkim na kwestii obecności idei recyklingu w literaturze. We wstępie/wprowadzeniu do przywołanego już artykułu Grzegorza Grochowskiego stanowiącego ramę teoretyczną dla podejmowanego tematu Teresa Dobrzyńska pisze szerzej o kulisach powstania monografii *Recycling in Literature and Culture*. Ponadto w tym wydaniu „Tekstualiów” można przeczytać o wchodzącej w skład domeny metaforycznej recyklingu utylizacji w kontekście działań interpretacyjnych na przykładzie tekstów Ernesta Hemingwaya, Milana Kundery i Marka Bieńczyka (Anna Folta-Rusin *Interpretacja jako utylizacja. Wokół odmian recyklingu literackiego [Hemingway, Kundera, Bieńczyk]*). Autorka analizuje w nim konkretne pisarskie praktyki interpretacyjne odnoszące się do opowiadania Hemingwaya *Wzgórza jak białe słońce*. Temat numeru w odniesieniu do poezji eksplorują dwa artykuły. Marta Bukowiecka w tekście *Kosz na zmieszane. Recykling w poezji polskiej ostatnich lat* opisuje „tendencję do językowej wielorodności” poezji polskiej, której kulminacją sytuuje w czasach współczesnych, natomiast Ewelina Suszek w artykule *Recykling w poezji Stanisława Grochowiaka* bada omawiane zjawisko w odniesieniu do konkretnego twórcy.

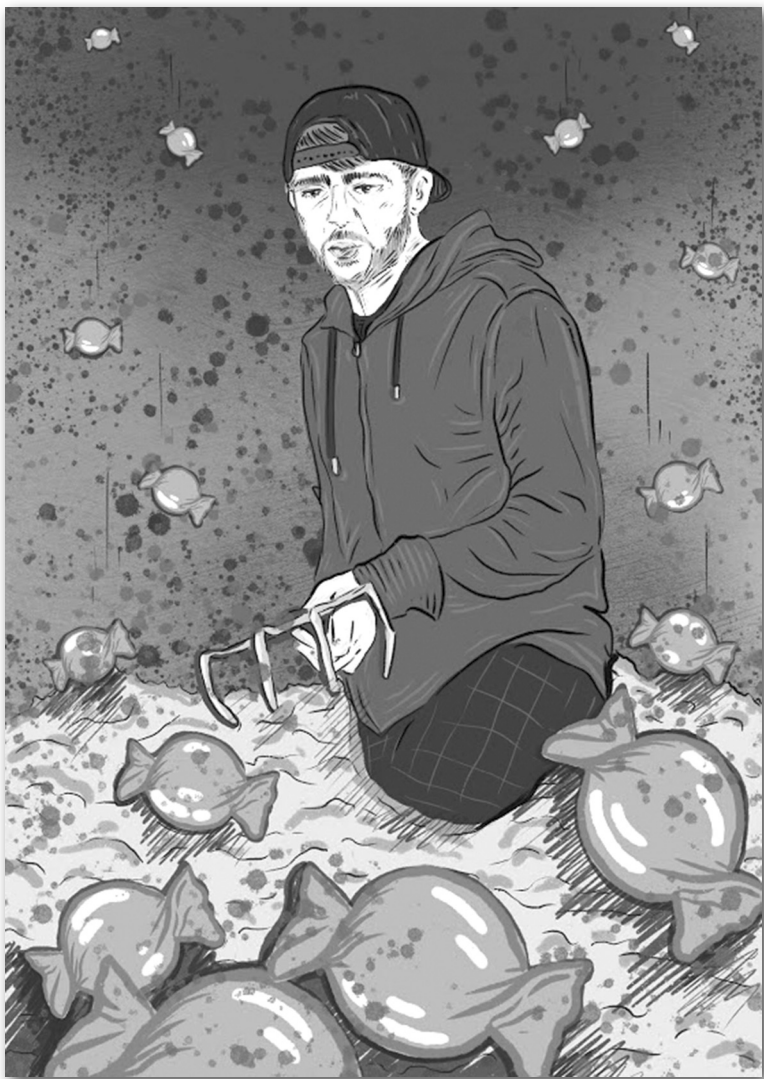
² Agnieszka Warnke, *Różewicz – zbuntowany uczeń awangardy*, <https://culture.pl/pl/artykul/rozewicz-zbuntowany-uczen-awangardy>, dostęp dnia 25.09.2023.

Dział artykułów tematycznych zamyka tekst Sławomira Mastonia pod tytułem *Tradycja i jej ekskrementy*, w którym autor, przywołując T.S. Eliota, rozprawia się z pojęciem tradycji w kontekście dwóch instancji – twórcy i krytyka.

Ponadto w dziale Tłumaczenia prezentujemy trzy teksty Matilde Serao *Paolo Spada*, *Wynalazca* i *Szkic* w przekładzie Iwony Przybysz wraz z opracowaniem jej autorstwa zatytułowanym *Małe prozy artystowskie Matilde Serao*. W dziale Edycja źródeł publikujemy natomiast tekst Tomasza Chachulskiego *Pogoda nad Niemnem, czyli kilka uwag w sprawie krajobrazu po burzy*. Numer wzbogacają: rozmowa z Januszem Maciejewskim przeprowadzona przez Marcina Mitznera i opracowana przez Piotra Mitznera, ankieta na temat dzieł literackich ostatniego dwudziestolecia wypełniona przez Piotra Sadzika oraz artykuł Piotra Mitznera pod tytułem *Ukryci*, który sam autor charakteryzuje następująco: „Chciałbym, żeby ten krótki tytuł zachował swoją dwuznaczność. Nie jest bowiem jasne, czy ukryci, o których będzie mowa, sami się ukryli, czy też zostali ukryci i są nadal ukrywani przez innych”. Teksty literackie w bieżącym numerze reprezentują już Piotr Mitzner *Zgubiona fotografia, czyli recykling po wileńsku*, Leszek Szaruga *No i co z tego* [część druga] *Lesylwy*, Piotr Matywiecki *Czynsz* oraz Marta Buława *Wielka liczba Banana*. W wydaniu przeczytać można również laudację Iwony Smolki dla Krystyny Dąbrowskiej.

Prace plastyczne – miss_dorys

Prace plastyczne – miss_dorys